

Het mestdilemma

De Nederlandse veehouder wordt geconfronteerd met tegengestelde belangen en met eisen van de overheid die voor hem dilemma's opleveren. Mest wordt al duizenden jaren als nuttig product gebruikt om planten te laten groeien en vervolgens mens en dier te voeden. Als gevolg van de regelgeving ontstaat de indruk dat het ook beschouwd wordt als een bedreiging voor het milieu.

Vastgesteld is dat er bodemsoorten zijn waar de balans naar het oordeel van de overheid verstoord is. Het is nu niet aan te orde om te roepen dat onvoldoende onderzoek is gedaan bij de invoering. Mogelijk is dit juist, maar de vraag is of het relevant is. Planten hebben voedingsstoffen nodig en het gaat hier om het zoeken van een balans tussen gebruik van organische mest die ook zijn bestemming moet krijgen en andere mestsoorten. Beide soorten kunnen ook een fragiele balans verstoren.

De vraag die in dit item aan de orde wordt gesteld is de manier waarop de creativiteit van ondernemers om de doelstellingen van de wet Bodembescherming te bereiken, wordt bejegend. Deze creativiteit werd juist geprikkeld door de volgende uitspraak van de Minister (kamerstuk 24445, vergaderjaar 1995/1996)

“Ondernemers die zich vandaag de dag al richten op schoon produceren, moeten zoveel mogelijk worden ontzien. Op die manier ontstaat een stimulans voor anderen om hun voorbeeld te volgen”

Allereerst het probleem van de drijfmest:

De introductie van drijfmest als economisch de meest efficiënte oplossing om mest over het land te verspreiden heeft de nodige gevolgen gehad. Ik benoem er twee.

1. De hoeveelheid stro die vroeger in de mest werd gebracht, in combinatie met de opslag buiten, maakte dat de mest een gezond rijpingsproces onderging. Bij het uitrijden van de mest zelf, vond weinig of geen ammoniakemissie plaats. Uiteraard was het anders bij de verspreiding van gier.
2. De opslag van mest in combinatie met gier in een drijfmestkelder is een kwetsbaar proces, waarbij veelvuldig geen rijping meer plaats vindt, maar rotting. Daarnaast wordt er nagenoeg geen stro meer gebruikt, zodat bepaalde stoffen die noodzakelijk zijn voor het omzettingsproces te kort aanwezig zijn. Dit heeft enerzijds tot gevolg dat er schadelijke stoffen ontstaan in de drijfmestkelder. Anderzijds zijn er onvoldoende stoffen om de stikstof te binden, zodat er een aanzienlijke ammoniakemissie plaatsvindt tijdens de opslag in de drijfmestkelder.

Gevolgen:

De schadelijke stoffen komen na het uitrijden van de mest in de grond en vormen daar gifstoffen. Deze komen weer in de gewassen en uiteindelijk weer in het vee, de melk en het vlees. Symptomatisch voor de verspreiding in de keten is onderzoek naar Vomitoxine (DON) in ingekuild snijmaïs en ingekuild gras. Er zijn meer vervuilingen bekend, maar u begrijpt dat betrokken boeren niet zomaar hun voedselvoorraad vernietigen en de vervuiling melden. Het

lijkt tijd om uitgebreider onderzoek te doen naar de vervuiling van de keten. Er zijn rapportages beschikbaar uit het buitenland, met onderzoek naar deze gifstoffen. De gehele voedselketen komt hierdoor in de gevarezone.

Het belangrijkste doel van de mestwetgeving:

1. Ammoniak emissiearme aanwending, oftewel het aanwenden van mest waar praktisch geen ammoniak uit emitteert. (intentie van de wet)

De komende wettelijke norm geeft als maximale norm aan 4,4 kg NH₃ per ligbox plaats. Deze term is bedacht omdat de ammoniak emissie voor het grootste gedeelte plaats vindt tijdens de stalperiode en slechts een klein gedeelte bij het uitrijden van de mest. Veel boeren beperken de emissie gedurende de stalperiode en daarom is de emissie tijdens het uitrijden ver onder de norm van 4,4 kg.

De vraag is aan de orde of het dan nog relevant is op welke wijze de mest wordt uitgereden. De wetgever is duidelijk, het dient plaats te vinden volgens de wettelijke voorgeschreven mestuitrij-techniek zoals de mestinjecteur en de sleufkouter. De mest wordt door een aantal boeren echter niet uitgereden conform de regels van het AMVB, maar wel op de meest mogelijke emissie arme wijze, althans volgens de betreffende boeren.

2. Gevaar van de voorgeschreven methode

De methode van mestaanwending via het AMVB heeft geleerd, dat er na een dergelijke toediening in de bodem osmose processen op gang komen die de vorming van minstens twee gifstoffen tot gevolg hebben, namelijk sulfiet en nitriet. Deze gifstoffen zijn goed oplosbaar in water en spoelen dus uit naar het oppervlakte water. Boven een bepaalde norm vormen ze in het drinkwater voor het vee heel grote gezondheidsproblemen en bij een hogere dosering kunnen ze de dood tot gevolg hebben. Dit probleem neemt in Nederland steeds grotere vormen aan.

3. Wat doe je vervolgens als eigenaar van een veestapel?

De eigenaar van een veestapel die dit weet, komt in een economisch en moreel dilemma. Hij kan tot behoud van zijn veestapel niet anders doen dan maatregelen nemen om dit probleem te voorkomen. Een van deze maatregelen is: "dierlijke mest aan wenden op een wijze dat dit probleem niet tot gevolg heeft".

De eigenaar laat zich niet dwingen een methode toe te passen die in het ernstigste geval de dood van sommige van zijn dieren tot gevolg heeft.

Het spanningsveld is helder. De boer wordt ook gedwongen afvalstoffen in de grond te brengen op een manier die volstrekt in strijd is met het hogere doel van de wet, immers de grond wordt langzaamaan compleet vergiftigd en ongeschikt voor het oorspronkelijk beoogde gebruik van die bodem.

Het resultaat mag duidelijk zijn. De boer gaat de dierlijke mest niet in de grond maar op de grond aanbrengen. De betrokkene wordt verbaliseerd. De officier gaat vervolgen, ook al erkennen sommige officieren van justitie jegens vervolgte boeren dat zij vertrouwen op de deskundigen en zelf niet de inhoudelijke kennis hebben.

Tot recentelijk werd verweer gevoerd met behulp van een deskundige. Resultaat: 99% schuldigverklaring zonder strafoplegging. De laatste rechtszittingen is een kentering zichtbaar. Toch wordt doorgaans begrip getoond voor hun situatie.

4. Mysterieuze ziekteverschijnselen met mogelijk verband met vorm van mestaanwending en mestopslag

Slijterziekte.

De slijterziekte is een ernstig toenemend verschijnsel waar nog geen afdoend antwoord op de oorzaak te geven is. Het is een slopende ziekte die de weerstand van het dier doet afnemen. Naarmate de ziekte vordert beginnen ook de uiterlijke symptomen zich af te tekenen; het dier verzwakt en kwijnt zienderogen weg.

De ziekte blijkt zich op uiteenlopende wijze te manifesteren Een geneeswijze is nog niet voor handen omdat de oorzaak nog niet in zijn volle omvang is ontrafeld. Wel zijn wat opvallende neven verschijnselen bekend, zoals een te kort aan koper en kobalt, ook al krijgen de dieren dit in voldoende mate via het voer toegediend.

Wel zeker is dat een te hoge mate aan nitraat in het voedergewas, leidt tot de vorming van nitriet. Op haar beurt breekt nitriet in het bloed de hemoglobine af. Dit veroorzaakt verlaging van de weerstand.

De vragen die zich dan voordoen zijn bijv. :

- Is er een verband te leggen tussen een koper en kobalt te kort en slijterziekte?
- Is er een verband te leggen tussen de kwaliteit van de bodem (bodemvruchtbaarheid) en de kwaliteit van het oppervlakte water (drinkwater) en deze ziekte?
- Is er een verband te leggen tussen de mestproductie, mestopslag en mestaanwending gedurende de laatste 15-20 jaar en deze ziekte?

Deze laatste vraag moet in de discussie zeker worden meegenomen omdat de handelingen rond mest (met name drijfmest) de grootste veranderingen hebben ondergaan. Bewust of onbewust. Ook is de kwaliteit van de mest van grote invloed op de bodem- en waterkwaliteit.

Laten we daarom eens wat meer in detail naar dit onderwerp "mest" kijken.

Wetenschap is soms heel betrekkelijk als het gaat om de natuur en haar complexe processen. Toch kunnen we die natuur en de processen in enige mate in kaart brengen middels:

- I. Visuele waarnemingen en indien mogelijk
- II. Metingen verrichten

Naast deze beide mogelijkheden speelt ook de logica een heel belangrijke rol.

De doodgewone eenvoudige boeren logica die in de laatste 20-25 jaar door de ontwikkeling van de landbouw mechanisatie enerzijds en de wet- en regelgeving anderzijds grotendeels uit het oog is verloren.

Met deze wetenschap gewapend laten we enige veronderstellingen los op de mogelijke oorzaken van al die vreemde en nieuwe ziektes die onze veehouderij bedreigen.

A.

De koeien hebben een stijgende productielijn. Dat vergt veel van de gezondheid van de dieren en van de weerstand tegen ongewilde invloeden van bijv. voeding en medicaties.

Ook gebruiken de dieren met een hoge productie meer voer. Hoe meer dit voer afwijkt van natuurlijke, gezonde voeding, des te groter wordt het beroep op de weerstand. Een voorbeeld:

Door de huidige foutieve mestopslag, gekoppeld aan de wettelijk voorgeschreven wijze van uitrijden, veroorzaakt zoveel negatieve bodemeffecten dat het gras als voedergewas wat daarop groeit steeds hogere nitraat gehalten laat zien. Het is algemeen bekend dat een teveel aan nitraat schadelijk is voor de gezondheid. De in het maag/darmkanaal gevormde nitriet verdringt de zuurstof binding aan de hemoglobine, met als gevolg dat er tekort zuurstof door het bloed wordt getransporteerd, wat leidt o.a. tot verlies van weerstand. Hoe meer gras of andere voedingsgewassen met veel nitraat hoe ernstiger de aanslag op de gezondheid.

B.

Mestopslag is ook van groot belang. Nagenoeg alle veehouderij bedrijven hebben (onbehandelde) drijfmest die in de kelder wordt bewaard, vaak met zeer weinig of geen ruwe celstof (zoals stro). Deze mest productie en opslag is totaal anders dan die welke generaties lang tot de 60-jaren werd toegepast, te weten stalrest (uit potstal of grup) met een goede C/N verhouding.

Mest moet n.l. een proces van "rijping" ondergaan, waarbij de waardevolle voedingsbestanddelen, zoals stikstof en fosfaat, worden omgezet in bacteriologisch eiwit. Deze stikstof kan dan niet vervluchtigen als de omstandigheden optimaal gehouden worden. Deze rijping is vooral ook problematisch als door onnatuurlijk voer er via het maagdarmkanaal ook nog een serie voor de mest giftige stoffen worden aangevoerd, waaronder fenolen. In deze gevallen zal de mest gaan rotten in plaats van rijpen. Deze rotte mest is door de vorming van schadelijke gassen zoals blauwzuurgas (HCN), lachgas (N₂O), ammoniak (NH₃), zwavelwaterstof (H₂S) en methaangas, mede oorzaak van een slecht stalklimaat en daarmee ook mede veroorzaker van een ongezonde veestapel.

C.

De grootste factor die van invloed is op de slechte kwaliteit van bodem en oppervlakte (drink-) water is de kwaliteit van de mest (met name rotte drijfmest) en het huidige systeem van de mestaanwending.

Naast de steeds zwaarder wordende machines inclusief tractoren, die de schaarse zuurstof uit de bodem persen, wordt het zo onmisbare bodemleven nog veel ernstiger bedreigd.

Niet gerijpte drijfmest heeft een hoog zoutgehalte. Door de osmose werking trekt deze zoutoplossing het vocht uit de wortelcellen van planten en uit de cellen van micro organismen (de flora en fauna in de bodem). Door dit "leegzuigen" wordt het bodemleven gedood. Op dat moment stoppen heel veel nuttige bodemprocessen die onmisbaar zijn, Dit is door de wetenschap nog onvoldoende in kaart gebracht, maar voor bodemkundigen wel visueel waarneembaar. Het zuurstofvermogen van de bodem daalt steeds verder.

Uit metingen door Koch Bodemtechniek bleek het zuurstof vermogen van de bodem na de gebruikelijke drijfmest aanwending te dalen van +1+ 320 naar -1- 195.

Als het zuurstof vermogen van de bodem gezakt is tot nul, of zelfs daaronder is gezakt, dan is de bodem zo goed als dood, met uitzondering van de anaërobe organismen (die echter vaak helaas een negatieve werking hebben op de kwaliteit van de bodem).

Dit zuurstofloze milieu zoekt zuurstof en peutert het dan ook af van bijv. bemestingsstoffen die zuurstof bevatten o.a. nitraat (NO₃) en sulfaat (SO₄). Die worden dan omgezet in nitriet (NO₂) en sulfiet (SO₂) verbindingen.

Nitriet en sulfiet zijn voor de planten niet opneembaar, maar lossen wel zeer goed op in (hemel)water en spoelen uit. Als dat veelvuldig plaats vindt stijgt de concentratie in het bodemwater. In sommige gevallen komt het dan via het drainwater in de sloten of komt spontaan naar boven in gebieden die gevoelig zijn voor kwel en wel. Hier zijn metingen naar gedaan, maar helaas is er geen verband gelegd met de gezondheid van de betreffende dieren (zoals slijterziekte) !

Tot slot dient het belang van het UV-licht vermeld te worden. UV-licht breekt schadelijke micro-organismes af. De bovengrondse mestaanwending sluit de nuttige werking van UV-licht volledig uit.

Is een teveel aan nitriet en sulfiet schadelijk?

Ja, het is bekend (althans in de medische wereld) dat van dieren die water drinken met een verhoogd of te hoog sulfiet en nitriet gehalte, de koper en kobalt opname in de spijsvertering geblokkeerd wordt. Door deze blokkade ontstaan ontstekingen met vrij grote onderhuidse etterbulten of bij vitale lichaamsdelen zoals gewrichten in de schoft en achterhand. Het is een verschijnsel dat zich langzaam openbaart en heel veel pijn veroorzaakt.

Er is hiermee nog maar een stukje van de sluier opgelicht. In de dagelijkse boeren praktijk en onderzoek door de VBBM (Vereniging tot Behoud van Boer en Milieu) is nog veel vervolg problematiek aan het licht gekomen, die onder meer te maken heeft met de kwaliteit van het grondwater (denk ook aan waterleiding bedrijven) in relatie tot de stikstof en fosfaat benutting. In dit verband is het ook nuttig te wijzen op de noodzaak van een goed wormen bestand van de bodem met alle positieve gevolgen voor onder meer de eiwit benutting van de meststoffen en voor de weide vogel populatie. Ook leert de praktijk dat door schoon slootwater er weer voorheen zeldzame planten in het slootwater gedijen (zoals krabbescheer, moeras piretrium) en een variatie aan kruiden in de slootwallen groeien.

Het wordt hoog tijd dat de inzichten en ervaring uit de dagelijkse praktijk van boer en tuinder schouder aan schouder kunnen gaan met de relevante wetenschappers, om zodoende een doortimmerd inzicht te verkrijgen in de complexe materie die NATUUR heet

5 Bodemsanering

Voorgaande leidt tot de aspecten in verband tot bodemsanering. In de Wet op de bodembescherming, staat in bijvoorbeeld artikel 13 : "Ieder die op of in de bodem handelingen verricht (dus ook mestaanwending) en die weet of redelijker wijs had kunnen vermoeden dat door die handeling de bodem kan worden verontreinigd of aangetast is verplicht alle maatregelen te nemen die redelijker wijs van hen kunnen worden gevegd ten einde die verontreiniging of aantasting te voorkomen. Degene die dat niet doet, kan gedwongen worden de bodem te saneren enz. enz. Er gaan binnen de milieu organisaties al

stemmen op om de boeren hiervoor verantwoordelijk te stellen. Denkt hierbij aan de vele vogelverenigingen en de drinkwater bedrijven.

Het zou merkwaardig zijn als een op zichzelf verplichte vorm van aanwending van mest zou leiden tot een daarop volgende verplichting tot sanering van de bodem. Juridisch misschien interessant maar feitelijk wordt landbouwgrond op grote schaal beschadigd door deze methode.

Misschien wordt het tijd dat elke boer, voordat hij mest gaat uitrijden op de voorgeschreven wijze, ingevolge artikel 27 van de Wet melding maakt bij gedeputeerde staten dat aantasting van de bodem plaats gaat vinden. Op deze wijze mag gedeputeerde staten mede verantwoordelijkheid gaan dragen voor het vergiftigen van de bodem. Het is mag inmiddels bekend verondersteld worden dat deze methode in het vervolgtraject tot een hogere emissie leidt en de bodem aan kan tasten zoals eerder is beschreven.

Ook de huidige minister van landbouw heeft het naderende milieu probleem ingezien en heeft onderzoek gelast, waarbij het bovengronds mest aanwenden zal worden opgenomen.

Al met al redenen genoeg om op grond van artikel 20 van de wet een voorlopige voorziening te treffen. Kennelijk is het politiek niet verantwoord om de voorgeschreven werkwijze los te laten voordat alles wetenschappelijk onderbouwd is en gaat weer het spreekwoord op: Als het kalf verdronken is dempt men de put.

6. preventie van ammoniakuitstoot, FIR-systeem

Er is onderzoek ingesteld naar het FIR-systeem waarbij een FIR-katalysator door de mest wordt gemengd. De emissie komt daardoor onder de wettelijk nagestreefde norm. Onderzoekresultaten zijn beschikbaar. De stelling is dan ook dat toepassen van deze methode zou moeten leiden tot ontheffing voorgeschreven wijze van aanwenden van mest. Inmiddels is al voor de vierde keer aan de minister ontheffing aangevraagd voor alle FIR-boeren. Op dit moment is weer een ontheffingsaanvraag ingediend. De vorige aanvraag werd afgewezen met de mededeling van de Landsadvocaat dat nimmer een ontheffing verleend zal worden.

Aan één van de FIR-boeren (Dhr. Spruit) is reeds twee jaar geleden een onderzoeksvrijstelling verleend. De rapportage over zijn methode van mestaanwending is afgerond en het rapport is al beschikbaar. De vrijstelling is voor Spruit verlengd, teneinde aanvullende onderzoeken te verrichten.

7. voorbehandelen van mest

Er is een bedrijfssysteem dat tot doel heeft op twee manieren de voorstof voor de ammoniak namelijk ammonium af te remmen. Dit vindt plaats via het voerspoor het eiwit van het voedergras voor de dieren een hogere benuttingwaarde te geven, zodat er in de spijsvertering van de dieren veel minder ammonium wordt gevormd. En een stelregel is, wat er niet in zit kan er ook niet uitkomen. Dit onderdeel van de ammoniak bestrijding wordt gemeten via het VMR (Verterings Monitor Rundvee), wat is ontwikkeld door Ir. M. de Visser. Dit laatste is via voortschrijdend onderzoek door de veehouders zelf ontwikkeld.

Alles overziend wordt de boer geconfronteerd met regelgeving die niet op elkaar aansluit.

Doel verlaging van de ammoniak-emissie moet bereikt worden met een methode die het juist verergert.

Belangen door andere wetgeving gewaarborgd worden juist door de voorgeschreven methode geschaadt. De verplichting om afvalstoffen (mest) in de grond te brengen, leidt tot ernstige aantasting van de bodem en de producten die daar op groeien indien gronden ook voor andere doeleinden aangewend worden. De warenwet en de Landbouwkwaliteitswet stellen ook zo hun eisen.

Er zijn vele rechtszaken ondersteund met aanvankelijk als resultaat dat de betrokkenen schuldig verklaard werden zonder strafoplegging. Dit zegt voldoende over de opvatting van de rechter over de methode en de wettelijke tegenstellingen. Inmiddels lijken de aanklagers andere instructies gehad te hebben en vinden nog slechts veroordelingen met strafoplegging plaats, zij het dat de opgelegde straf doorgaans aanzienlijk lager is dan de eis.

Wat moet er nog gebeuren voordat de schadelijke methode wordt verboden?

Waarom wordt aan de boeren die het FIR-systeem geregistreerd en gecertificeerd toepassen geen collectieve instructie gegeven middels een nieuwe AMVB?

Wordt het niet tijd dat de politie opdracht krijgt het uitrijden van de mest voorlopig niet te handhaven?

De maatregel om mest op deze wijze aan te wenden, zelfs al is aangetoond – zoals bij FIR-boeren – dat de mest reeds ammoniakarm is, is op verzoek niet bijgesteld. In deze afweging speelt uitsluitend eenvoudige controle door opsporingsambtenaren een rol. Een brief van de minister aan het college van Procureurs Generaal maakt dat duidelijk. Deze zelfde brief ontkent dus niet dat de FIR-methode effectief is qua wettelijk doel van ammoniakemissie. Vastgesteld kan worden dat er bij behandeling volgens de FIR-methode geen objectief milieubelang meer is voor de voorgeschreven handhavingmethode. Een eenvoudige handhaving is het laatste argument van de minister. Dat is op zichzelf te zien als een economische belang Het is slechts de vraag hoe zwaar dit mag wegen; temeer er zoveel alternatieven tot controle te bedenken zijn Er is geen onderzoek gedaan naar andere methodes van controle, zoals bijvoorbeeld bij schone grond verklaringen bij vervoer van grond.

In hoeverre kan de overheid een boer dwingen zijn land en dieren te beschadigen.

Artikel 1 van het eerste protocol bij het EVRM beoogt het eigendomsrecht te beschermen. Er zijn veel eigendomsrechten in het gedrang.

- Allereerst de grond zelf, die zodanig aangetast wordt dat de boer op termijn zelfs tot schoonmaak gedwongen kan worden
- De gewassen bereiken nitraat-waardes die schadelijk zijn voor gezondheid van mens en dier. De bruikbaarheid van de gewassen wordt negatief beïnvloed
- De gezondheid van de dieren wordt aangetast
- In de mest van deze dieren neemt het gehalte aan nitraten toe en de negatieve spiraal komt in zicht.
- Het gezondheidsrisico's voor mensen wordt groter.

De rechter mag oordelen of hier sprake is van een fair balance. Een maatregel die aantoonbaar het hoger doel (milieu-belang) **niet** of niet meer dient, zou door de rechter buiten werking geplaatst moeten worden. De wetgever geeft de boeren niet eens de gelegenheid om aan te tonen dat de emissie op hun land al binnen de kaders van de wettelijke regelingen valt. In

grote delen van Nederland (voornamelijk West-Nederland) voldoet de bodem zelf al aan de gesteld streefnormen. Simpelweg omdat de grondsoort daar op zichzelf het probleem niet of minder kent.

Natuurlijk kan de veehouder beslissen om geen mest te gebruiken, maar dat heeft tot gevolg dat zijn eigendomsrecht wordt aangetast in de zin van het niet kunnen nemen van die maatregelen die noodzakelijk zijn om middels zijn land (eigendom) voldoende inkomen te verwerven. De gebruiksmogelijkheden van zijn land nemen af.

De FIR-boeren hebben een bewijsprobleem. Door hun bewerking van de mest ontstaan er nagenoeg geen gifstoffen. Op grond van analyse van hun mest kan vastgesteld worden dat de wettelijk norm ruimschoots wordt gehaald. Moeten zij alle gezondheidsbevorderende maatregelen stoppen, om daarna te kunnen bewijzen welke schade opnieuw aangericht wordt? FIR-boeren kunnen veehouders met rottende drijfmest niet dwingen tot een analyse van deze mest en daarmee aan tonen dat hun bodem wordt aangetast. Wel zijn er analyses beschikbaar van rijkuilen met snijmaïs of gras, die een zodanige concentratie van gifstoffen bevatten, dat de kuil eigenlijk vernietigd zou moeten worden. Dit zegt veel over de gezondheidstoestand van die bodem

Gezondheidsrisico

Tot slot kunnen de gezondheidsrisico's zodanige vormen aannemen dat de overheid op grond van artikel 2 EVRM (Öneryildiz t. Turkije) de gezondheid effectief moet beschermen.

Op grond van het voorgaand zou de conclusie getrokken kunnen worden dat de veehouder die zelf onderzoek verricht door een onafhankelijk bureau naar het directe effect van de mestaanwending op zijn grond volgens de wettelijk methode in vergelijking met een verboden methode, aan kan tonen dat:

- Het onderzoek van de overheid op dit terrein onvoldoende is geweest
- Zijn eigendommen zonder enig werkelijk belang voor de overheid wordt aangetast
- Dat zijn gezondheid en van diegenen die zijn producten kopen, gevaar loopt.

Reden waarom dat bij landbouwers, die aan kunnen tonen of voldoende aannemelijk hebben gemaakt dat op hun land de doelstelling van de stikstof en fosfaatnorm volledig wordt gehaald, het milieubelang om mest te injecteren is komen te vervallen. Het opsporingsbelang kan op andere wijze effectief worden gediend, zodat een verdere aantasting van de eigendommen niet langer afgedwongen zou mogen worden.

Tot slot

Er geldt een algemene klacht jegens de overheid dat bijna geen van de genoemde bezwaren behoorlijk is onderzocht.

Jurisprudentie van het Europese Hof, met name in het Hatton II arrest, maakt echter duidelijk dat overheden ook een verplichting tot onderzoek hebben bij het vaststellen van beleid/regels met name met het oog op de gevolgen voor de langere termijn..

Er is geen enkele reden om dit te beperken tot een specifiek beleidsterrein. Artikel 8 EVRM en de onderzoeksplicht is met Hatton II voor het eerst in verband gebracht met milieuaspecten. Onderzoek mag verplicht verondersteld worden voor alle relevante

maatregelen in de regelgeving. Het is te beschouwen als een vorm van behoorlijk bestuur. Het is de vraag of de schending zodanig is dat het bevoegd gezag in alle redelijkheid niet het gewraakte voorschrift mag toepassen wegens strijd met artikel 8 EVRM. De rechter is bevoegd de noodzaak en relevantie van onderzoek vast te stellen.

Vertaald naar de toepassing, is er een maatregel ontworpen, naar men zegt om ammoniakemissie te reduceren. Het Europees recht verplicht ingevolge het arrest dat onderzoek verricht wordt of de ammoniakemissie door de methode inderdaad gereduceerd wordt. De noodzaak wordt sterker als de methode op zichzelf weer schade kan veroorzaken. Er zijn voldoende relevante onderzoeken gedaan en aanwijzingen gevonden dat de verplichte methode van toepassing ook schadelijke gevolgen heeft en zelfs ammoniakemissie kan vergroten. In deze totale context wordt de noodzaak van een onderzoek steeds evidenter en het achterwege laten derhalve onrechtmatig.